

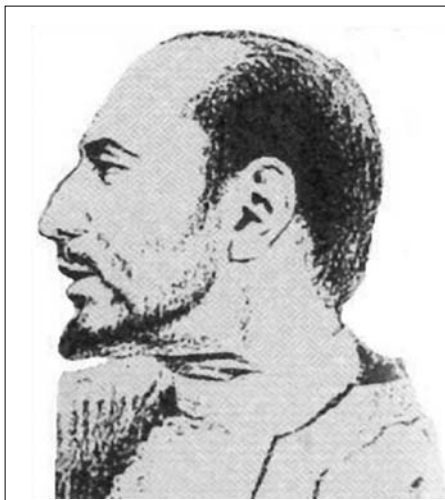
Alfonso in Juan de Valdés – o podobi Cerkve, o kritiki razmer v njej in o ironičnih kompromisih

O renesančni Španiji in o družini Valdés v tedanji španski družbi

Obdobje srednjega veka se je na Iberskem polotoku zaključilo, ko je bil uradno izničen element, ki ga je zaznamoval – arabska prisotnost. Leta 711 so muslimani strli vizigotsko vojsko in zavzeli njihovo ozemlje. Vizigoti, ki so tri stoletja prej prišli v Iberijo na področje latiniziranih Keltov in Ilirov in se tudi sami latinizirali, so sprejeli krščanstvo in Cerkve je začela močno vplivati na vsestranski razvoj družbe.¹ Krščanska vizigotska kraljestva, v katerih se je zaradi prisotnosti muslimanov utrdilo doživljanje etnične pripadnosti na podlagi vere, so na *conquista* hitro odgovorila z *reconquista*: prvo pomembno zmago je izbojeval don Pelayo pri Covadongi že leta 718, nato je sledilo osem stoletij bojev, do 1492, ko je bila zavzeta poslednja muslimanska utrdba, Granada. S tem zadnjim korakom *reconquiste* je bila končana graditev enotnosti španskega ozemlja, ki je bila za Evropo ob koncu petnajstega stoletja izjemna in katere temelje sta po poroki leta 1469 postavila katoliška kralja: politično enotnost sta dosegla z združitvijo obeh kraljestev, potem ko sta podedovala vsak svoj prestol, ona

leta 1474 in on leta 1479; versko enotnost sta dosegla z izgonom judov in muslimanov, ki se niso bili pripravljene spreobrniti v krščanstvo, ter z ustanovitvijo inkvizicije leta 1478, ki je bil politični in verski organ za nadzor "pravovernosti" tistih, ki so si rajši kot izgon iz dežele izbrali novo vero; katoliška kralja sta si prizadevala tudi za moralno in notranjo prenovo Cerkve, ki je potekala pod vodstvom kardinala Cisnerosa; jezikovno enotnost, ki je bila posledica nastajajočega narodnega duha in se je začela že z literarnim ustvarjanjem kralja Alfonza X. Modrega, je utrdil humanist Antonio de Nebrija, ko je v slovnici *Arte de la lengua* (1492) kastiljščini zapisal normo in jo s tem poenotil. Istega leta je Kolumb priplul v Novi svet, kar je Španiji omogočilo razmah, hkrati pa ji vsejalo tudi že seme propada: znotraj Špa-

nije je vladal mir, po univerzah je cvetel humanizem, v Salamanci je predaval Nebrija, v Alcalá de Henares so bili pripravi *Biblie Políglote Complutense* (1524-1527) zbrani učenici poznavalci grščine in hebrejščine, Španija je bila povezana z deželami Evrope, s tujimi univerzami in evropskimi humanisti, dosegla je vrh umetniškega ustvarjanja – navzven pa je bila v vojni. Do tedaj obrobni narod je

Juan de Valdés

prišel do velike moči, ki je naraščala do časa Karla V., vnuka katoliških kraljev. Takrat se je Cerkev v želji, da bi služila velikemu idealu krščanskega miru, združila z državo, kar je v Španiji sprožilo nebrzdan verski nacionalizem, podkrepjen zaradi reformacije, in z njim nesluteno moč inkvizicije, ki je pod pretvezo obrambe pravovernosti in v strahu pred "okužbo" od zunaj deželo popolnoma osamila in odrezala od sveta do te mere, da je kralj Filip II. študentom prepovedal brati tuje knjige! Žrtve inkvizicijskega drobnogleda, presoje in kaznovanja so bili med drugimi tudi fray Luis de León, sveta Terezija Ávila, sveti Janez od Križa, sveti Ignacij Lojolski ... in bil bi tudi Kristus, če ga ne bi pred stoletji obsodila že podobna inkvizicija. Hkrati so se v Španiji na ekonomskem in duhovnem področju pokazale negativne posledice odločitve, da iz dežele izženejo jude in muslimane, kar je bilo za Španijo v času katoliških kraljev politično potrebno.

Letnica rojstva bratov de Valdés, verjetno dvojčkov, naj bi bila 1490, čeprav podatek ni zanesljiv. Rojena sta bila v aragonskem mestu Cuenca v času, ko se je mesto iz močne obmejne utrdbe začelo spreminjati v živahno in za celotno Španijo pomembno središče izdelovanja tekstila. Z razvojem trgovine se je rodilo cvetoče meščanstvo. Priimki velikega odstotka meščanov so kazali na to, da izhajajo iz judovskih korenin in da niso "stari kristajni" temveč "novi kristjani", spreobrnjenci v krščanstvo. Ko je inkvizicija začela s svojim poslanstvom, so se za te ljudi tudi v Cuenci začeli težki časi: sumničenja, prijave, obtožbe, procesi. Njihovo usodo spreobrnjencev in dvom v iskrenost pripadnosti novi veri so s pridom izrabljale določene skupine obubožanih meščanov, ki se v novih ekonomskih razmerah niso najboljše znašle in so za to krivile druge – tiste pač, ki so se znašli boljše od njih. Izhod iz stiske in zunanjo varnost so nekateri spreobrnjenci našli s "pravo" poroko, drugi pa na primer z vstopom v neposredno kraljevo službo, kar

je storil tudi oče Alfonsa in Juana de Valdés, katerega žena je bila iz družine spreobrnjenec. Njegovo tradicijo je nadaljeval Alfonso, ki je bil svetovalec in tajnik Karla V., Juan pa je bil duhovnik. Če se je družina izognila sumu o judovskem odpadništvu, se Juan ni izognil sumu o protestantskem odpadništvu, ki ga je inkvizicija sprožila po izidu njegove knjige *Diálogo de doctrina cristiana*, v kateri je razkril svoje verske ideje. Iz strahu pred inkvizicijskim preganjanjem je še pred končanjem študija v Alcalá de Henares zapustil Španijo. Šel je v Rim, kjer je dobil po bratovem posredovanju službo pri prapežu Klemenu VII. Po njegovi smrti je šel v Neapelj, kjer je bil mestni arhivar. Proti koncu življenja se je povsem posvetil duhovnemu spremljanju ozkega kroga italijanskih aristokratov in se oddaljil od katolištva, čeprav se protestantizmu ni nikoli priključil. Umrl je leta 1541 v Neaplju, Alfonso pa leta 1532 na Dunaju, za kugo.

Brata Valdés sta svojo misel črpala v idejah Erazma Rotterdamskega, ki so v prvi polovici 16. stoletja zaradi političnih vezi Španije z Nizozemsko zlahka prišle v deželo. Kardinal Cisneros je Erazma leta 1516 povabil celo v Alcalá de Henares, na univerzo, ki jo je ustanovil leta 1498, k pripravi *Bilblie Políglothe Complutense*, a je Erazem povabilo zavrnil. Kmalu zatem so se v kastiljskem prevodu že lahko brala Erazmova dela in na univerzi v Alcalá so začele delovati skupine humanistov, privrženecv Erazma, kar je bil začetek duhovnega gibanja, ki se je v boju za intelektualno in versko obnovo v Španiji razcvetelo med leti 1522 in 1525. Razcvet gibanja je omogočilo več dejavnikov: ozračje, ki ga je bil ustvaril kardinal Cisneros (1436-1517), dva privrženca Erazmovih idej, ki sta bila hkrati dva najpomembnejša cerkvena dostojanstvenika: nadškof Toleda (Alonso de Fonseca) ter nadškof Sevilje in glavni inkvizitor (Alonso de Manrique), pa tudi sam španski kraljevski dvor, ki je bil center gibanja (Alfonso de

Valdés je kot svetovalec Karla V. branil Erazma, njegove ideje in privržence). Po smrti Manriqueja (1538) so nasprotniki Erazma z mnogimi procesi pred inkvizicijo kmalu uspeli zatreti gibanje, leta 1559 pa so prepovedali še Erazmova dela (indeks).

1. Podoba Cerkve v *Dialogih* bratov Valdés

1.1 Alfonso de Valdés:

Diálogo de las cosas acaescidas en Roma
(Dialog o tem, kar se je zgodilo v Rimu),
1527

Karel V. je predstavljen kot Božji pomočnik pri prenovi Cerkve, papež Klemen VII. pa kot človek, ki se je upiral politiki združenega krščanskega sveta, ki je navdihovala Karla V., ter se obotavljal glede sklicanja koncila². Alfonso de Valdés opravičuje napad cesarjeve vojske na Rim (*saco de Roma*) in zagovarja ravnanje ter odnos Karla V. do papeža Klementa VII.; vojaško posredovanje prikaže kot Božjo kazen, ki je prišla nad Rim tudi zaradi razvrata, zlorab in pokvarjenosti cerkvenih predstavnikov in duhovščine ter zaradi pokvarjenosti papeškega dvora: *Bog je to dopustil v dobro krščanstva, čeprav se vojaki pred ničemer niso ustavili, ne pred cerkvami, ne pred samostani, ne pred tabernaklji; vse so uničili, vse so pokradli, vse so oskrunili, da se čudim, kako da se zemlja ne pogrezne z njimi vred...*³

Interesi so pri cesarju, *Božjem pomočniku pri prenovi Cerkve*, in pri papežu enaki – politični. A papež, naslednik svetega Petra, je bil kot pastir Cerkve zagotovo poklican k drugačnemu poslanstvu: da utrjuje svoje brate v veri (prim. Lk 22,31-32), da je vzor ljubezni do Kristusa in da je pastir – ko se vstali Gospod sreča s Petrom, ga vpraša: *Simon, Janezov sin, ali me ljubiš bolj kot tile?* Peter mu odgovori: *Gospod, ti vse veš, ti veš, da te imam rad. Jezus mu je rekel: Hrani moje ovce!* (Jn 21, 7-18). Peter prevzema nalogo služabnika in prvega papeža, ki je skala, na kateri stoji Gos-

podova Cerkev in ki je bila v prvih stoletjih utrjena s krvjo kristjanov, tudi papežev.

Prvotno poslanstvo papežev se je po prvih treh stoletjih začelo izgubljati, ukvarjati so se začeli z državnimi posli in vojsko, utrdili so svojo posvetno moč, postavili temelje neodvisni papeški državi, sklepali so zavezništva in bili boje za politično premoč z vladarji, razsipno zapravljali (tudi) zase ... Potrebe po spremembi stanja se je papež Klemen VII. zavedal, a se je znašel v težkem položaju, razpet med Francijo in Nemčijo, ki sta hoteli zagospodovati Italiji. Zveza, ki jo je leta 1526 sklenil s Francozi, da bi omejil naraščajočo moč Karla V.⁴, je privedla do tragičnega dneva za Rim: 6. maja 1527 je Karel V. poslal nad mesto svojo vojsko in v nekaj urah zlomil obrambo Klementa VII., ki se je zatekel v Angelski grad, Rim in Vatikan pa sta bila pet mesecev prepuščena osvajalcem, ki so plenili po palačah in cerkvah, posiljevali in pobijali, trupla metali v Tiberio ali jih slabo pokopavali, kar je bil vzrok za izbruh kuge ... Papež je s Karlom V. kasneje sklenil premirje in ga leta 1530 okronal za cesarja.⁵

Težko presojamo, v kolikšni meri je bil načrt Karla V. in Klementa VII. plod človeške samovoljnosti in v kolikšni meri je bil usklajen z Božjim načrtom, a ironično je v Božjem imenu opravičevati nasilje, čeprav ga izvaja *Božji pomočnik pri prenovi Cerkve*. Kristus je bil več kot samo Božji pomočnik, pa svojih ciljev ni dosegal z nasiljem, ni bil član skupine zelotov in ni v Božjem imenu zmagoslavno pribijal na križ okupatorskih Rimljanov in hinavskih farizejev, ki so zasedli Mojzesov stol. *Če hočete začeti revolucijo, jo začnite, samo ne v Kristusovem imenu, ker s tem postavljate na laž njegovo misel in namene. Kristus je revolucionaren in celo nasilen samo do sebe, do drugih ne. Preveč lahko je ubijati druge, težko pa je umirati sebi. Kristusovo nasilje je križ ... je ljubezen do konca, ne meč ali zapor ... Posekati sto glav ... In*

potem? ... Ali ne bodo morda pozneje ponovno pognali iz zemlje in prišli na površino prav iz vrst današnjih revolucionarjev novi diktatorji, novi sebičneži, novi oblastneži, novi mučitelji? ... Jezus izvaja revolucijo srca, ne sistemov. ... In taka revolucija ne zahteva žrtev. Če preliva solze, so to samo solze kesanja nad lastnimi slabimi deli in nesposobnostjo, da bi svojo revolucijo živeli.⁶ Evangelij ni politika in ni ga mogoče poistovetiti z njo, saj ga vidne oblike človeške civilizacije nikoli ne zajamejo v njegovem bistvu; vedno sega dlje. In če ga poistovetiš z nečim svojim, če narediš iz njega okamenino, privatno ustanovo, postane neploden in bo počasi skupaj s teboj zamiral.⁷

Zgled kritike, ki ga je tri stoletja pred Valdesom s svojim življenjem dal sveti Frančišek Asiški, je drugačen: brez besed in brez nasilja nad drugimi je sam na sebi kritika vsega, kar ni evangelijsko, tudi razvad, ki so se med redovniki, duhovniki in predstavniki Cerkve namnožile v srednjem veku. Podobno kritiko, prepričljivo predvsem zato, ker je bila podprta z življenjem, so bili v (španski) Cerkvi sposobni na svojevrsten način dati mnogi: Ignacij Lojolski, Janez od Križa, Terezija Ávil-ska, čeprav je odmevnost in sprejetost njihove misli mnogo večja danes, kot je bila tedaj; kritiko, ki jo je Terezija Ávil-ska v delu Pot popolnosti zapisala o verskih vojnah kralja Filipa II., je cenzura izbrisala iz besedila.

1.2 Juan de Valdés:

Diálogo de doctrina cristiana (Dialog o krščanskem nauku), 1529

Dialog o krščanskem nauku je katekizem v obliki pogovora, v katerem Juan de Valdés predstavi svojo vizijo krščanstva, ko razmišlja o temeljnih temah krščanske vere⁸. Avtor izbere tri osebe: duhovnika Antronia, ki je brez osnovne teološke izobrazbe in zato slab katehet; učenega redovnika Eusebia, ki pogovor zapisuje v prvi osebi in ki želi Antronija pripeljati do spoznanja; in nadškofa Granade, Pe-

dra de Albo, ki je avtorjev *alter ego*. V Antroniju nam avtor razkrije stanje v Cerkvi, v učenem redovniku, ki želi pomagati k spoznanju, bi lahko prepoznali Erazma Rotterdamskega, s katerim je imel Valdés neposredne stike⁹, Pedro de Alba pa je verjetno sodil tako kot nadškofa Sevilje in Toleda med privrženca Erazma.

Podoba Cerkve v *Dialogu o krščanskem nauku*¹⁰ v nekaj izstopajočih točkah:

1. Cerkveni dostojanstveniki niso pravi kristjani.

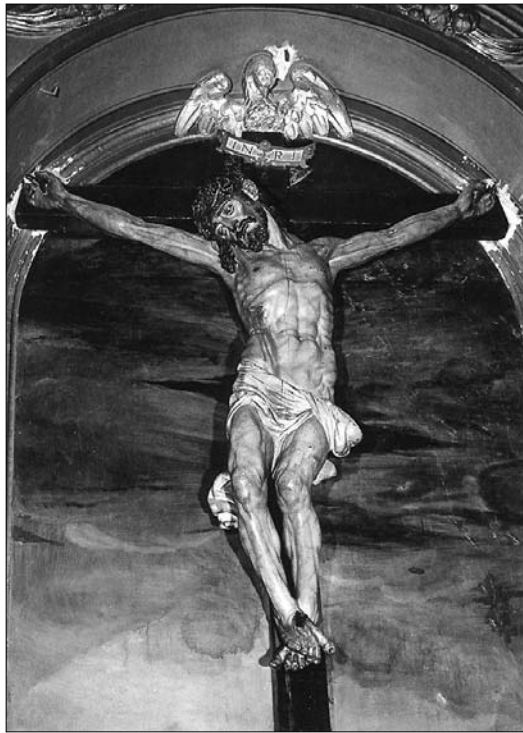
Antronio vpraša Eusebia: ... *s kakšnim motivom je gospod nadškof prevzel položaj v tej cerkvi, glede na to, da je takšen, kot je, tako dober človek, tako nelakomen, brez ambicij in drugih razvad, tako – pravi kristjan?*

Usoda se je s Juanom de Valdesom ironično poigrala: ko se je po izidu knjige zaradi inkvizicije umaknil iz Španije in se zatekel v Italijo, je dobil in sprejel službo pri najvišjem cerkvenem dostojanstveniku, papežu, in to po posredovanju brata Alfonsa, ki je tega istega papeža, da bi ubranil čast cesarja, ostro napadal.

2. Nepoučenost duhovnikov o bistvu krščanske vere, splošna neukost in odgovornost cerkvenih dostojanstvenikov pri tem.

Sicer hvalevredno izvajanje kateheze¹¹ ima temeljno pomankljivost: duhovščina je nepoučena o bistvu krščanske vere. Antronio hvaležno sprejema nadškofove razlage o krstni oblubi, o besedilu vere, o poteku zgodovine odrešenja, ki je v pravem časovnem in logičnem zaporedju ne pozna, saj je o njej slišal le iz posameznih pridig. Prosi za Erazmove spise, ki ne smejo biti v latinščini ampak v ljudskem jeziku, v *romance*, in za druge poučne knjige ter oblubi, da bo pridno bral in se poučil o stvareh, ki bi jih moral vedeti:

Antronio: *Čeprav nisem bil nikoli navdušen nad študijem, bom od zdaj naprej bolj.*

Juan de Juni: **Križani**, polihromiran les, 1560-ta leta, samostan sv. Katarine, Valladolid.

Nadškof: *Kako pa to, da niste radi študirali?*

Antronio: *Po pravici vam bom povedal. Pravijo, da hvalimo samo tisto, kar dosežemo. In ker sem jaz glede študija dosegel zelo malo ali skoraj nič, nisem mogel biti navdušen nad njim.*

[...] *Kako, menite, da bi se lahko človek kot jaz, ki jih šteje že čez petdeset, začel učiti slovnico?*

Nadškof: *Kako, ali ne znate nič latinsko?*

Antronio: *Čisto malo sem se jo naučil, ko sem bil deček, a sem potem pozabil.*

Nadškof: *Kako so vas pa potem posvetili v mašnika?*

Antronio: *Povedal vam bom: ko sem bil fant, sem postal redovni brat; in ker sem imel lep glas ter sem bil primerne starosti, so me posvetili v mašnika, čeprav nisem znal latinsko, še brati skoraj nisem znal, saj kot veste, redov-*

nikov ne sprašuje škof, ampak njihovi predstojniki – in tako sem med drugimi postal mašnik tudi jaz. Potem sem ne vem zakaj pustil redovno obleko, no, tudi zato, ker se tam nisem dobro počutil.

Bolj ko se pogovor razvija, bolj zavzeto Antronio sprašuje, komentira in dodaja svoje lastne izkušnje, do ironičnega komentarja ene od nadškofovih izjav: ko se pogovarjajo o veri, upanju in ljubezni in ko nadškof predlaga, naj bi vsak družinski oče sam poučil svojega otroka o teh skrivnostih, če pa ne zna, naj bi poiskal koga, ki bo otroka o njih poučil, Antronio reče: *Seveda, nič lažjega. Za vsakim vogalom boste našli koga, ki bo znal ali hotel to storiti in povedati!*

Kritika, ki jo v tej točki izreka Juan de Valdés, je ne le upravičena ampak tudi pre-

pričljiva, saj se je zavedal, kako potrebno se je vrniti k izvorno zapisani Božji besedi, predvsem k Novi zavezi in pismom svetega Pavla, za kar je bilo znanje hebrejščine, grščine in latinščine neizogibno. Podatek, da je na univerzi v Alcalá de Henares poslušal predavanja iz grščine, je zanesljiv, po vsej verjetnosti pa je poslušal tudi predavanja iz hebrejščine, saj se je kasneje pokazalo, da jo dobro pozna.

3. Negativen odnos Cerkve do žensk.

Nadškofove besede, naj pri maši vsako nedeljo in ob praznikih vsi ljudje zvesto poslušajo berila in evangelije ter se o njih nato pogovarjajo, Antronia presenetijo in prestrašijo: *Kako, tako malo cenite berila in evangelije, da želite, da se o njih jih pogovarjajo celo otroci in ženske? ... To je tako novo in tako nesmiselno!*

V bran ženskam, ki so molivke in služabnice Cerkve, se je v delu *Pot popolnosti* postavila tudi Terezija Ávila. Krivično se ji zdi, da jih inkvizicija sumničiti za vsako malenkost in da so voditelji Cerkve ženskam zaprli skoraj vsa vrata, da celo kreposti ne morejo v miru razvijati, ne da bi to takoj vzbudilo sum v očeh sodnikov; opozarja, da Kristus ni zavrnil ženske družbe, da so bile žene njegove sodelavke in da je v njih našel prav toliko ljubezni kot v moških, vere pa še več, vsaj v svoji materi Mariji, ki je bila tudi ženska. Seveda je cenzura to kritiko Tereziji izbrisala iz besedila.¹² Črtala ji je tudi interpretacijo dela očenaša¹³, saj se Terezija kot ženska, kot potomka "novih kristjanov", kot redovnica z mistično izkušnjo in kot ustanoviteljica ženske skupnosti, ki se je posvečala strah vzbujajoči notranji molitvi, sploh ne bi smela spuščati z izobraženci, teologi in inkvizitorji v polemično razpravo o molitvi! Pa vendar je to storila in se postavila ob bok moškim učiteljem duhovnosti 16. stoletja.

4. Prejemanje zakramentov iz navade.

Juan de Valdés spregovori o vsesplošnem prejetju zakramentov iz navade, in sicer med duhovniki, ter o nepotrebnosti zakramenta sprave, čeprav svetuje, naj ga vernik opravlja, če že Cerkev tako zapoveduje. Tema odpuščanja grehov je bila "nevarno" področje: cenzura je Tereziji Ávilski dvakrat zapored črtala v besedilu knjige *Pot popolnosti* misel, da je Božje odpuščanje zastonsko in da Bog človeku odpušča zaradi svojega usmiljenja, saj je bilo to preveč blizu luteranskemu prepričanju, da je dovolj vera, brez del.

5. Življenje v uboštvu?

Vrsta napak in zlorab v Cerkvi, prazni formalizem, zunanje izražanja vernosti in golo izpolnjevanje dolžnosti brez notranjega poglobljenega čutenja je rodilo potrebo po vrnitvi k pristnemu prvotnemu krščanstvu, k idealu življenja, ki temelji na veri in izvrševanju resničnih del usmiljenja, česar cerkveni dostojanstveniki in duhovniki niso v zadostni meri živeli.

Vrniti se k pristnemu krščanskemu duhu je pomenilo razmisliti tudi o življenju v uboštvu. Tega področja se kritično dotakneta oba brata Valdés.

1.3 O uboštvu v Cerkvi

Lactancio kot *alter ego* Alfonsa de Valdesa v delu *Dialog o tem, kar se je zgodilo v Rimu* razmišlja:

Prav zares sem bil velikokrat in sem še zdaj tako zbežan, da ne vem, kaj naj si rečem. Po eni strani vidim, da Kristus hvali uboštvu in nas vabi s popolnim zgledom, naj mu sledimo, po drugi strani pa vidim, da pri večini njegovih služabnikov ne moremo nobene svete ali posvetne stvari doseči brez novcev: za poroko, denar, za svete posvetitve, denar, za spoved, denar, za obhajilo, denar. Tudi zadnjega maziljenja vam ne bodo dali, če ne za denar, zvonovi ne bodo zvonili, razen za denar, v cerkvi vas ne bodo

pokopali, razen za denar, ne boste slišali maše v času prepovedi, razen za denar – tako da se zdi, da je raj zaprt za tiste, ki denarja nimajo. Kaj se to pravi, da se bogatega pokopava v cerkvi in revnega na pokopališču? In da bogati vstopa v cerkev v času prepovedi, revnemu pa se vrata pred nosom zapre? Da se za bogate opravljajo javne molitve, za revne pa niti v mislih? Je Jezus Kristus želel, naj bo njegova Cerkev bolj naklonjena bogatim kot ubogim? Zakaj nam je predlagal, naj živimo v uboštvu? Poleg tega se bogati lahko poroči s sestrično ali sorodnico in revni ne, čeprav bi mu šlo za življenje; bogati je meso v postu in revni ne, čeprav so ribe zanj drage kot žafran; [...]

V *Dialogu o krščanskem nauku* Juan de Valdés razkrije stanje glede odnosa do imetja in uboštva v Cerkvi v pogovoru med Antroniem in nadškofom:

Antronio: ... *kaj pravite o peti zapovedi, o izročanju desetine in dajatev?*

Nadškof: *Kaj naj vam rečem? Nič.*

Antronio: *Kako nič?*

Nadškof: ... *Bog daj, da bi s tako vnemo in zvestobo, kot od ljudi zahtevamo, da nam izročajo desetino in dajatve, učili ljudstvo krščanski nauk! Če bi to bilo tako, vam zatrdim, da bi bili vsi svetniki.*

Antronio: *Torej se vam ne zdi prav, da duhovščina pobira svoj dohodek?*

Nadškof: *Ne pravim, naj ga ne pobira, pravim pa, da bi morali z denarjem storiti, kar smo dolžni, in ne, kar počnemo ... vem, da je bil sveti Pavel veliko boljši kakor kdor koli izmed nas, zaradi česar bi toliko bolj upravičeno zahteval desetino in še desetino, pa veste, da je bila njegova skromnost tako velika, da zato, da ne bi bil nikomur v breme in da se ne bi zdelo, da zaradi plačila oznanja Jezusa Kristusa, nikoli ni prenehal delati, ne podnevi ne ponoči, in si je torej s svojimi lastnimi rokami zaslužil hrano zase in za tiste, ki so ga spremljali ... Če torej upoštevamo to, ne rečem, da je slabo, da pre-*

jemamo dohodek, ampak da je dobro in pravilno, da tisti, ki nam ga dajejo, od nas dobijo tisto, za kar so nam ga dali, torej nauk; če pa oni od nas tega nauka ne dobijo, verjemite mi, da nismo vredni dohodka, ki nam ga dajejo. Za dohodek pa jim nismo dolžni dati samo nauka, ampak denar porabiti za tisto, za kar želi Cerkev, da ga porabimo ... za revne, ne pa za posvetne in več kot svetne stvari.

Postava glede imetja in lastnine je dana za vse enako: *Lastnine drugega ne boš jemal, niti si je ne boš krivično prisvajal. Ne želi lastnine drugih, da bi jo nepotešeno imel.* Dopolnjena pa je v Kristusu in od človekove ljubezni do Gospoda je odvisna velikodušnost odgovora na *Hodi za menoj*. Bogati mladenič jo je imel dovolj za izpolnjevanje postave, a premalo za življenje v uboštvu, za popolnost, h kateri je povabljen vsak človek (prim. Mt 19,1-22), zavežejo pa se ji tisti, ki so se odločili slediti Kristusu od blizu, v življenju po evangeljskih svetih.

Imeti moč in položaj je skušnjava, ki ji malokdo ne podleže: starozavezni Samuel ji ni, njegova sinova pa sta že začela grabiti bogastvo in izkoriščati svoj položaj. Tudi Pavel ji ni podlegel, zato ga nadškof postavi za zagled Antroniu. *Sami namreč veste, kako nas morate posnemati: kajti nismo med vami živeli neurejeno, tudi nismo zastonj jedli kruha pri nikomer, ampak smo trudoma garali noč in dan, da ne bi bili v breme komu izmed vas [...] sami se vam postavimo za zgled, ki naj bi ga posnemali. Kajti ko smo bili pri vas, smo vam dali tole navodilo: kdor noče delati, naj tudi ne je* (2Tes 3,10). Kdor pa dela, je vreden svojega plačila. Skušnjava se skriva v preveliki skrbi za zaslužek, ki se lahko sprevrže v pohlep in človeka tako naveže na bogastvo, majhno ali veliko, da postane slep za vse drugo: *Spet drugi so vsejani med trnje. To so tisti, ki besedo slišijo, toda posvetne skrbi, zapeljivost bogastva in poželenja po drugih stvareh se prikradejo va-*

nje in jim zadušijo besedo, tako da postane nerodovitna (Mr 4,18-20). Tak človek bo premnil s premoženjem, ki premine (prim. Lk 12,15), in tudi krivice bo sposoben povzročati zaradi bogatenja: *Bogataši, razjokajte se in tarnajte zaradi nesreč, ki prihajajo nad vas. Vaše bogastvo je preperelo in vaša oblačila so požrli molji. Vaše zlato in srebro je zarjavelo in njuna rja bo pričala zoper vas ter razjedla vaše meso kakor ogenj. ... Glejte, plačilo, ki ste ga utajili delavcem, ki so poželi vaša polja, kriči – in klici žanjcev so prišli do ušes Gospoda. ... Razkošno ste živeli na svetu, naslajali ste se in za dan klanja zredili svoja srca* (Jak 5,1-6). Sveti Pavel predlaga, naj bo človek zadovoljen z najnujnejšim. Ničesar namreč nismo prinesli na svet, zato tudi ne moremo ničesar odnesti. Bodimo torej zadovoljni s tem, da imamo živež in obleko. Tisti pa, ki hočejo obogateti, padajo v skušnjavo in zanko, to je v mnoge nespametne in škodljive želje, ki ljudi pogrezajo v pogubo in uničenje. Korenina vsega zla je namreč pohlep po denarju. Po tem so nekateri hlepeli in tako zablodili proč od vere ... (1 Tim 6,6-10.17). V razmišljanju svetega Ignacija Lojolskega o treh vrstah ljudi, ki se vsaka na svoj način odzove na bogastvo in navezanost nanj, lahko najdemo svoje mesto in presodimo stanje svojega duha (DV 150-155).

Nadškof opozori Antronia, da je pomembno predvsem to, čemu se pridobljeni denar nameni in kako se porabi; pod vprašaj ne postavlja pridobivanja materialnih sredstev, saj je razumljivo, da so – tudi danes – določena gmotna sredstva potrebna za zagotavljanje normalnega razvoja in izvajanje cerkvenih dejavnosti. Razlogov za to pomoč je dovolj: Cerkev opravlja v družbi pomembno poslanstvo; poleg strogo verskega opravlja še vzgojno-izobraževalno, socialno-karitatивно in umetniško-varstveno delo. Nobena pomembnejša ustanova ali organizacija se dolgoročno ne more vzdrževati samo s prostovoljnim delom svojih članov. Potrebuje tudi trdnejša in stalnejša sredstva, s kateri-

mi zagotavlja gmotno osnovo (stavbe, opremo) in pravično plačuje delo svojih uslužbencev. ... Poleg tega se je predvsem v Evropi uveljavila pomoč, ki jo Cerkvi daje država. Ker se je v zgodovini nemalokrat zgodilo, da so razne revolucije odvzele Cerkvi premoženje, ki so ji ga dali verniki, je precej cerkvenega premoženja prešlo v državno last. Sodobna država se zaveda, da Cerkev v veliki meri blaži socialne stiske ljudi ter jih duhovno in moralno vzgaja. Zaradi vsega tega je torej pravično, da tudi država prispeva primeren delež k financiranju cerkvenih dejavnosti.¹⁴

Nadškof: ... Za dohodek pa jim nismo dolžni dati samo nauka, ampak denar porabiti za tisto, za kar želi Cerkev, da ga porabimo ... za revne, ne pa za posvetne in več kot svetne stvari.

Antronio: Kar se mene tiče, mi Bog ne bo mogel očitati nič glede tega.

Nadškof: Kako da ne?

Antronio: Ker vsaj za igre, neumnosti in podobno ne zapravljam svojega denarja kakor ti, o katerih govorite.

Nadškof: Za kaj pa ga potem zapravljate?

Antronio: Za to, da kar najbolj ohranjam svojo čast in čast sorodnikov, kot to gre osebi, ki ima kot jaz svoj dohodek in ugled.

Nadškof: In s tem ste zelo zadovoljni?

Antronio: Seveda, brez dvoma. Zakaj ne bi smel biti?

Nadškof: Zato, ker vam dohodka ne dajo, da bi ga porabili za te stvari, ampak v čast Božjo in v čast njegove Cerkve; zato ne morete biti zelo zadovoljni.

Antronio: Kako, v čast Božjo?

Nadškof: Tako, da delate to, kar Bog želi; ničesar se ne veseli bolj kot tega, da človek izpolnjuje njegovo voljo; in to je temeljno in vi in jaz in vsi bi to morali spoštovati; in v skladu s tem moramo trošiti, kar imamo.

Antronio: To je dobro. In v čast Cerkve?

Nadškof: Tako, da smo ji vedno in v vsem poslušni; če nam torej Cerkev narekuje, da po-

rabimo svoj dohodek za revne in pomoči potrebne, smo dolžni to storiti in storimo v njeno čast. Se vam ne zdi, da bi zelo čistili Boga in njegovo Cerkev, če bi bilo med kristjani toliko ljubezni in usmiljenja, da bi tisti, ki kaj imajo, nikoli ne dopustili, da bi trpeli pomanjkanje tisti, ki so revni?

Antronio: *Ja, gotovo; a res ne vem, zakaj mora Boga težiti, če porabim svoj dohodek za to, kar sem vam prej omenil.*

Nadškof: *Če tega ne veste, vam želim jaz povedati. Poglejte, za Božjo voljo! Če bi vi poslali na sejem v Medino del Campo vašega služabnika s sto tisoč maravedijev, za katere bi mu naročili, naj jih porabi za to, kar bi potreboval in za nekatere stvari, za katere bi mu vi naročili za vaše namene, ne bi bili veseli, če bi vse storil po vaši volji?*

Antronio: *Seveda, brez dvoma.*

Nadškof: *In če ne bi izpolnil vaše volje in bi zapravil tisti denar za nekaj, kar bi mu pač padlo na pamet, predpostavljajmo, da bi bilo kaj dobrega, kaj bi mu storili?*

Antronio: *Zahteval bi, da mi vrne denar in poleg tega bi ga po svoji presoji kaznoval.*

Nadškof: *Dobro ste odgovorili in kot sem želel; ko ste tako dobro odgovorili, mi zdaj povejte, ali ni tudi vas poslal Bog na sejem tega sveta?*

Antronio: *Je poslal.*

Nadškof: *In vam ni dal sto tisoč maravedijev dohodkov, ali več, da jih porabite, za kar je potrebno in za kar vam on ukaže?*

Antronio: *Je dal.*

Nadškof: *In če vi ne porablajte več vaših dohodkov za tisto, kar Bog želi, ampak za vzdrževanje vaše časti in časti vaših sorodnikov, se vam ne zdi, da vas bo Bog pravično kaznoval, kot ste rekli, da bi vi kaznovali vašega služabnika?*

Antronio: *Zdi se tako; ampak meni Bog daje dovoljenje, da si vzamem zase potrebno – in meni se zdi moja čast in čast mojih sorodnikov zelo temeljna stvar – torej sem upravičen porabiti, kar za to potrebujem.*

Nadškof: *Čému vi pravite, povejte, čast?*

Antronio: *Živeti v taki blaginji in veljavi kot živijo osebe, ki imajo enak ugled in dohodek kot jaz.*

Nadškof Antroniu pove, kaj zares pomeni čast in kje se začne izkoriščanje položaja; kot primer mu navede nadškofa Fernanda de Talavero, ki ni hotel izkoristiti svoje visoke cerkvene službe, da bi z bogato doto dobro poročil svoji sestri. Menil je, da cerkveni dohodek ni namenjen vzdrževanju posvetne časti, zato jima je dal toliko dote, kot se jo je dajalo sirotam, to je trideset tisoč maravedijev vsaki. Antronio skuša nadškofa prepričati, da je to vendar ekstremen primer, ko pa mu odvrne, naj bi se po njem vsi zgledovali, ga Antronio zaprosi za nasvet, kako naj prav porablja svoje dohodke:

Nadškof: *Preberite si v Svetem pismu, kjer Bog na veliko mestih razlaga glede tega svojo voljo in delajte v skladu s tem, kar boste prebrali.*

Antronio: *Čému pravite Sveto pismo?*

Nadškof: *Bibliji, Stari in Novi zavezi, kjer nam Bog ne priporoča drugega kot trošiti denar za pomoči potrebne, drugih stvari pa ne vidim, da bi omenjal; ne omenja jih, ker mu je samo ta všeč. In če bi vsi spoštovali samo to, vam zatrdim, da bi se trudili pustiti naš spomin v nebesih, ne na zemlji.*

Nadškof še zatrdi, da v njegovi nadškofiji nihče ne bo s podkupnino¹⁵ ali zaradi nje posvečen v mašnika in da ne bo posvečen nihče, ki ne bi znal latinsko in bi ne vedel, kaj bere.

Problemu časti posveča tudi Terezija Ávil-ska v delu *Pot popolnosti* veliko pozornosti, saj je čast poglobiten vzrok za zlo v samostanih, ker onemogoča življenje v skupnosti in napredek v krščanski popolnosti. Čast je pri Tereziji večplasten pojem: navezuje se na visok družbeni položaj, na nadrejeno službo, pripadnost pomembni družini, navezanost

na bogastvo in udobje, navezuje pa se tudi na "čistost krvi" (*limpieza de sangre*) "starih kristjanov" (*cristianos viejos*), ki jim Terezija tako kot brata Valdés po krvi sicer ni pripadala, ker je bila potomka spreobrnjenih judov, pripadala pa jim je po milosti. Svojim sestram, majhni skupnosti v samostanu San José, Terezija zapiše, da mora biti *naša čast, drage sestre, služiti Bogu*, s čimer pokaže, da je našla čast v družbeni ne-časti in da je presegla okvire tedanjega pogleda na družbo, saj se je s kritiko glede časti postavila v bran razredu, ki je bil zaradi "nečiste krvi" potisnjen na rob družbe.¹⁶

2 O kritiki in odmevnosti bratov Valdés

Delajte vse in držite se vsega, kar vam rečejo, po njihovih delih pa se ne ravnajte; govorijo namreč, pa ne delajo. Vežejo težka bremena in jih nalagajo ljudem na rame, sami pa jih še s prstom nočejo premakniti. ... radi imajo častno mesto na gostijah, prve sedeže v shodnicah ... Gorje vam, pismouki in farizeji, hinavci, ker dajete desetino /.../, opustili pa ste, kar je v postavi pomembnejše: pravičnost, usmiljenje in zvestobo. To bi bilo treba storiti in ónega ne opustiti. ... Gorje vam, pismouki in farizeji, hinavci, ker ste podobni pobeljenim grobovom, ki se

Domenikos Theotokopoulos, imen. *El Greco*: Toledo v nevihti, o./pl., ok. 1597, Metropolitanski muzej, New York.

na zunaj zdijo lepi, znotraj pa so polni mrtvaških kosti in vsakršne nečistosti. ... Kače, gadjaja zalega! Kako boste ubežali obsodbi na peklenško dolino? (Mt 23,3-33) Ko je Kristus stal pred pismouki in farizeji in jim izrekal te besede, jih je izrekal tudi vsem tistim predstavnikom svoje Cerkve, ki bodo/so prišli za njim in jih bodo/so jih bili upravičeno deležni. Trpljenje v Getsemaniju in na Golgoti je bilo darovano tudi zanje. In nedeljsko jutro je tudi zanje. O tem, v kolikšni meri je vsak posameznik hodil za svojimi načrti in jih opravičeval v Božjem imenu bo sodil Sodnik bo sodil. Po besedah, da *se bo veliko terjalo od tistega, ki se mu je veliko dalo*, bo teža obsodbe posameznika odvisna od števila talentov, ki so mu bili darovani, in od odgovornosti nalog, ki so mu bile zaupane.

Ko bi Kristusove besede svojim stanovskim kolegom izrekel eden izmed pismoukov ali farizejev, bi bila predstava ironična. Kdor pa do te mere ponižen sprejme Božjo voljo, da v ljubezni dá celo svoje življenje v odrešenje za mnoge, je upravičen izreči kritiko. In je prepričljiv. Lahko v prepričljivosti, podprti z življenjem, iščemo razloge za to, da je v današnjem času odmevnost Terezije Ávilske, Janeza od Križa, Ignacija Lojolskega večja kot odmevnost bratov Valdés?

Ali je razlog v tem, da so se Terezija Ávilska, Janez od Križa, Ignacij Lojolski odločili za pot v notranjo poglobitev v zavesti, da so podrejeni Cerкви, kot je bil Kristus podrejen postavi? In inkvizicija je bila sito, ki so ga znali obrniti v dobro, saj jim je služila kot najboljši preizkusni kamen. Ostali so znotraj Cerkve in morda prav zato v času svojega življenja niso zbujali takšne nalezljive simpatije, kot jo je po Evropi zbujal Juan de Valdés. Za svoje vztrajanje v Cerкви in za prizadevanje po prenovi so bolj kot simpatijo doživljali ponižanja, nasprotovanja in preganjanja. Veliko poguma je potrebovala Terezija Ávilska, da je odkrito napadla inkvi-

zicijo zaradi prepovedi številnih knjig z duhovno vsebino, in veliko iznajdljivosti, da je kritiko ovila v tako globoko in prefinjeno ironijo, da je cenzorji niso zaznali: iz besedila knjige *Pot popolnosti* ji niso črtali na primer kritičnih besed o sistematičnem sumničenju inkvizicije in posplošenih sodbah cerkvenega sodišča, ki mu je Terezija zmanjšala ali izničila veljavo tudi s sklicevanjem na edinega najvišjega Sodnika, ki je Bog.¹⁷

Juan de Valdés spregovori v svojem delu tako kot Terezija Ávilska o življenju po evangeljskih svetih¹⁸ – a svetnica gre še korak naprej: reformacija jo poleg vsega drugega vzpodbudi, da zares začne tudi z osebno prenovno in s prenovno krščanskih skupnosti. Ne ustavi se samo pri kritiki navad in razvad svojega časa, pri kritiki stanja v samostanih in v Cerкви, ampak se vpraša, kaj ona sama znotraj Cerkve lahko prispeva k izboljšanju razmer: *“Ugibala sem, kaj bi pač mogla storiti za Boga; in domislila sem se, da naj bi zlasti živela za redovniški poklic, ki mi ga je podelil Bog, in da bi se kar se da strogo držala redovnih pravil.”*¹⁹ Zvestoba v izpolnjevanju postave preide v zvestobo evangeljskim svetom, kakor zapiše v delu *Pot popolnosti*: *“... odločila sem se, da storim to malo, kar lahko storim in je odvisno od mene, in sicer da izpolnjujem do največje možne mere evangeljske svete.”*²⁰ In ko spozna, k čemu je poklicana, se ženska krhkega zdravja, a velikega zaupanja v Boga pogumno odpravi na pot in kljub brezpravnosti, kljub nenehnemu strogemu nadzoru inkvizicije in neprestanemu nasprotovanju vztrajno uresničuje naloge, ki ji je bila dana. Podobno kot Janez od Križa ali Ignacij Lojolski.

Morda je prav to ponižno vztrajanje znotraj Cerkve, hkrati pa pogumen boj za zvestobo Božjemu klicu v konkretnih korakih življenja tista moč, ki presega stoletja in zmore odmevati tudi v današnji čas.

Literatura:

Angel del Río, *Historia de la literatura española*, Bruguera, Barcelona 1985.

Francisco Rico, *Historia y crítica de la literatura española*, Editorial Crítica, Barcelona 1980.

Juan de Valdés, *Diálogo de doctrina cristiana*, Editora Nacional, Madrid 1979, spremna beseda Miguel Jiménez Monteserín.

1. V glavnem mestu vizigotske Iberije, v Toledu, je bil leta 400 koncil; na kulturnem področju je vplivno deloval sevilski škof, sv. Izidor (560-636).
2. Cerkevni zbor v Tridentu je leta 1545 sklical naslednji papež, Pavel III.; skupnega jezika s protestanti in cerkvene enotnosti koncil ni mogel doseči, postavil pa je temelje za spremembe v Cerkvi.
3. Alfonso de Valdés, *Diálogo de las cosas acaescidas en roma*, 86, ed. de José F. Montesinos, La lectura, Madrid 1928.
4. Karel V. je bil po materi vnuk katoliških kraljev in španski kralj Karel I.
5. *Zgodovina krščanstva*, Ognjišče in DZS, Ljubljana 1992.
6. Carlo Carretto, *Bog, ki prihaja*, Ljubljana 1976.
7. Carlo Carretto, *Bog, ki prihaja*, Ljubljana 1976.
8. Spregovori o besedilu vere, desetih zapovedih, blagrih, glavnih grehah in milostih (darovih Svetega Duha), o cerkvenih zapovedih, molitvi očenaša, o veri, upanju in ljubezni ter o zgodovini odrešenja.
9. Ohranjena so tri pisma, ki jih je Erazem pisal Valdesu: v enem od teh, z datumom 21. marec 1529 Erazem čestita Juanu, da je uspel ubežati vsem nevarnostim, ki so mu pretile po izdaji *Dialoga o krščanskem nauku*, ki je zagledal luč sveta 14. januarja 1529, v času vedno močnejšega nasprotovanja Erazmu v Španiji.
10. Vsi citati iz: Juan de Valdés, *Diálogo de doctrina cristiana*, Editora Nacional, Madrid 1979.
11. Juan de Valdés omenja, da je katehezo ukazal na svojem ozemlju López Pacheco, markiz Villene in vojvoda Escalone, na čigar dvoru je Juan nekaj časa bival in na kogar se v uvodu in zaključku *Dialoga* obrača Eusebio.
12. Santa Teresa de Jesús, *Camino de perfección*, Edit. de Espiritualidad, Madrid 1983.
13. Santa Teresa de Jesús, *Camino de perfección*, Edit. de Espiritualidad, Madrid 1983.
14. *Sklepni dokument Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem*, Družina, Ljubljana 2002 (471, 479).
15. Ker pojem podkupnina v sodobnem času in prostoru ni poznan, saj že dolgo ni več način doseganja ciljev, za katere posameznik nima osnovnih pogojev, bo potrebno pogledati, kaj o tem uči SSKJ.
16. Santa Teresa de Jesús, *Camino de perfección*, Edit. de Espiritualidad, Madrid 1983.
17. Santa Teresa de Jesús, *Camino de perfección*, Edit. de Espiritualidad, Madrid 1983.
18. Ko nadškof spregovori o življenju po evangeljskih svetih, ga Antronio najprej zavrne: *Gospod, ali ne vidite, da so to le nasveti? ... To je samo za popolne. ... Vsi kristjani torej, ki smo prejeli Kristusov nauk, moramo biti sveti? ... Ne verjemite tega. ... Kdo vam je to rekel?*, nato pa mu pritrdi: *... pogrezniti bi se moral in se znova roditi ... Bog me obvaruj, v kakšni slepoti živimo, v kakšni temi, celo tisti, ki se imamo za luč sveta in za sol zemlje! ... če boste še dolgo govorili z menoj, bom postal nov človek ... ta vera zelo ozka in zelo malo jih je, ki tako izpolnjujejo zapovedi*.
19. Sveta Terezija Ávilka, *Lastni življenjepis*, Karmel Sora 1998, 32/9 (str. 209).
20. Santa Teresa de Jesús, *Camino de perfección*, Edit. de Espiritualidad, Madrid 1983, 1/2 (str. 51)